

Esipuhe

Suomalaisuutta on luotu kirjoittamalla kansallista historiaa, vaalimalla kulttuuriperintöä ja pitämällä esillä erilaisia isänmaallisia tunnuksia. Erityisesti 1800-luvun loppupuolelta alkaen kansallista identiteettiä rakennettiin myös suurmiesten ympärille. Myyttisten sankarien ja historiallisten henkilöiden kunnioittaminen palautuu romantiikan ajan sankarinpälvontaan, ja suurmieskultti sai ilmiänsä erilaisten patsashankkeiden ja syntymäpäivien juhlintaan liitettyjen perinteiden avulla.

Esimerkiksi kansallisrunoilija J. L. Runebergin päivää alettiin viettää jo hänen elinaikanaan, 50-vuotispäivien yhteydessä vuonna 1854. Siitä kehittyi vuosisadan vaihteeseen mennessä ensimmäinen kansallispäivämme koulujuhlineen, soitukulkueineen ja tuhansien kotien ikkunoissa palavine kynttilöineen. (Klinge 1999.) Martin Wegeliuksen 1882 perustamassa ja johtamassa Helsingin Musiikkiopistossakin helmikuun 5. päivä oli tärkeä yhteisöllinen tapahtuma. Koko opettajakunta, oppilaat ja johtaja kokoontuivat juhlimaan päivää musiikin, kuvaelmien, itse maalattujen lavasteiden ja melodraamojen parissa. Vuonna 1893 musiikkiopiston juhlassa esitettiin muiden muassa Sibeliuksen Runebergin sanoihin säveltämä *Svartsjukans nätter* lausujalle, viululle, sellolle ja pianolle. Tästä tapahtumasta nuori musiikinopiskelija Erkki Melartin kirjoitti innostuneesti vanhemmilleen (kirjeessään 9.2.1893).

Suurmiehet kiinnostavat edelleen ihmisiä myös nyky-Suomessa. Heidän asemaansa on perusteltu esimerkiksi sillä, että kun muualla maailmassa merkitsevät henkilöahmot ovat olleet kuninkaita, kenraaleita, keksijöitä ja löytöretkeilijöitä, meillä he ovat olleet puhtaita hengen miehiä ja siksi todellisia suurmiehiä (Klinge 1999). Heidän elämäntyönsä myös vaikuttavat yhä käsityksiin kansallisesta identiteetistä, eikä jalustalle nostettujen henkilöiden toimintaa ja yhteiskunnallispoliittisia tai arjen historiaan liittyviä аспекteja ole vielä suinkaan tyhjentävästi tutkittu.

Niin sanotun uuden musiikkitieteen myötä tutkimusalueet ja metodit ovat kuitenkin laajentuneet, eikä musiikinhistoriankirjoituksen enää katsota voivan perustua kansallisikoneiksi kruunattujen nerojen ja heidän teoksiensa varaan (ks. Sarjala 2002, 2012, 2014). Joitakin kriittisiä äänenpainoja kuuluu myös kulttuurielämämme keskusteluissa. Esimerkiksi kapellimestari Ville Matvejeffin mielestä meillä vallitsee eräänlainen monopoli ajattelu. "On vain yksi Kansallisooppera, vain yksi tähtikapellimestari, vain yksintähtisäveltäjä. On vain yksi johtaja ja kaikki muu on irrelevanttia yleisessä keskustelussa", hän totesi vastikään *Helsingin Sanomissa* (Saarikoski 2015).

Vuosi 2015 on muodostunut Suomessa erityiseksi Jean Sibeliuksen 150-vuotisjuhlien tapahtumakavalkadiksi. Sen lisäksi – varsinkin Pohjoismaissa – on saatu kaksoisvoitto ja voitu riemuiten kääriä konserttiohjelmaa, luentosarjoja ja musiikkikirjoittelua kahden samana vuonna syntyneen säveltäjän ympärille: Sibeliuksen ja Carl Nielsenin. Samalla kuitenkin on unohdettu kysyä, mistä kumpuaa tarve rakentaa maan, kaupungin, taiteilijan tai tutkijan identiteettiä aina samojen, tasavuosia täyttävien tunnustettujen miesten nimien varaan? Mikä jää varjoon ja vaille tunnistusta, kun muuta nostetaan esiin?

Yhteisesti jaettu kokemus siitä, mikä on musiikinhistoriaamme ja ketkä siihen ovat vaikuttaneet, yksipuolistuu, jos tyydytään tuomaan näkyviin vain sitä puolta musiikkielämästä, johon kiinnostuksen tai ihailun valonsäteet muutenkin jo ovat pitkään kohdistuneet. Aikoinaan kulttuurielämään, sen arvostuksiin ja vaikkapa uusien muusikkosukupolvien kouluttamiseen liittyviin ihanteisiin ovat vaikuttaneet suurmiesten ohella lukuisa joukko muita toimijoita. Uudempi musiikintutkimus onkin kyseenalaistanut esimerkiksi miessäveltäjien kaanonin nostamalla esiin naisia musiikkielämän eri rooleissa.

On tärkeää avata ikkunoita menneisyyteen – aivan samoin kuin ajankohtaisiin kansainvälisiin ilmiöihin – laajemman toimijajoukon näkökulmasta. “Olemmeko huomioineet, että Sibelius on kaikessa kansallisessa suuruudessaankin vain yksi osa sitä elävää ja globaalia musiikinhistorian jatkumoa, joka on saanut alkunsa vuosisatoja sitten ja jatkuu edelleen tässä ja nyt?”, kysyi myös Matvejeff aiemmin mainitussa haastattelussa.

Tänä vuonna on kulunut 140 vuotta säveltäjä, kapellimestari, rehtori, sävellyksen opettaja Erkki Melartinin syntymästä. Hänen osuutensa suomalaisessa musiikkielämässä on pitkään kuitattu periaatteellisella kohteliaalla kiitoksella. Käytännössä hänet unohdettiin kuolemansa jälkeen vuosikymmeniksi. Kun kymmenen vuotta vanhempi säveltäjäkollega Sibelius saavutti jo hyvin varhain, viimeistään vuonna 1900 ylivertaisen aseman ja muista säveltäjistä poikkeavan aseman Suomessa (Huttunen 1993), Melartin koki jäävänsä tämän erityisasemaan nostetun kansallissankarin varjoon.

“Sibeliusta palvotaan kuin epäjumalaa”, hän kirjoitti jo 1907 kalenteriinsa (alun perin ruotsiksi). Vielä 1935 Helsingin kaupunginorkesterin intendentti Ernest Pingoud pahoitteli kirjeessään Melartinille konserttikauden rakentumista niin yksinomaan Sibeliuksen 70-vuotisjuhlavuoden varaan, ettei Melartinin teoksia ollut helppo saada ohjelmistoon. (Ks. Ranta-Meyer 2004.) Huttusen (1993) mukaan 1900-luvun ensimmäisinä vuosikymmeninä ilmestyi suunnaton määrä Sibeliusta koskevia kirjoituksia, ja erityisen paljon niitä hänestä kirjoitettiin juhlavuosina 1915, 1925 ja 1935. Sama ilmiö on jälleen näkyvissä vuonna 2015: ”stora bror” Sibeliuksen nimi koristaa mitä runsaimmin kaikkea konsertti-toimintaa ja kirjoittelua, pikkuveli Melartin on jäänyt sivuun.

Melartinin teoksista on kirjoitettu hyvin vähän tutkimusartikkeleita. Nyt käsillä oleva teemanumero keskittyy erityisesti hänen musiikkinsa analyttisiin ja reseptionhistoriallisiin tarkasteluihin. Numeron syntymisen ponttimena on ollut myös Erkki Melartin -seuran vuonna 2007 Suomen Kulttuurirahaston tuella käynnistämä, säveltäjän sinfonioiden ja muiden suurimuotoisten orkesteriteosten editointiprojekti.

Hankkeen myötä on noussut esiin uusia kiehtovia aspekteja Melartinin sävellysten tyylistä, teosten ajoituksesta ja eri kerrostumista sekä esityshistoriasta ja ylipäätään hänestä säveltäjätyyppinä. Näistä editointityön moninaisista partituuriin liittyvistä havainnoista ja teoshistoriaan kytkeytyvistä muista alkuperäislähteistä ammentavat erityisesti teemanumeron laajat *Traumgesicht-* ja *Marjatta-*artikkelit. Viidettä sinfoniaa tarkasteleva analyysi puolestaan tuo ensimmäistä kertaa esiin säveltäjän tavan rakentaa sinfonista ykseyttä: sen miten kaikki neljä

osaa on sidottu yhteen ja miten koko teosta kannattelee kaksi erilaista, koko sinfonian läpikäyvää temaattista prosessia.

Jean Sibelius Works -hankkeen ansiosta on Suomessa aiempaa kattavampi käsikirjoitustutkijoiden joukko. Sen säteilyvaikutus näkyy jo niin, että tässä *Musiikki*-lehden numerossa sovelletaan geneettisen kritiikin menetelmää Melartinin modernistisen pianosonaattiin *Fantasia apocaliptica*. Menetelmän perusteella paljastuu, että yksiosainen fantasia on punottu alun perin neliosaisen sonaattiluonnoksen aineksista.

Katsausartikkelissa ensimmäisenä näkökulmana on Melartinin sinfonioiden äänitysten eri tulkinnat. Niiden pohjalta nousee selvästi tarve saada aikaan uusi, alkuperäisiä partituureja kunnioittava ja editoituja materiaaleja hyödyntävä kokonaislevytys. Toinen katsaus erittelee sävellysten opusnumerointiin liittyvää problematiikkaa kolmen kotimaisen säveltäjän – Melartinin, Selim Palmgrenin ja Oskar Merikannon – teosluetteloiden kautta.

Kaikki tähän Melartin-teemanumeroon alun perin kaavailut näkökulmat ja artikkeli-ideat eivät nyt toteutuneet. Myös editointiprojekti on vielä kesken ja tuottaa jatkuvasti uutta tietoa tieteellisen työn pohjaksi. Melartin-tutkimukselle on näköpiirissä siksi edelleenkin umpeen kasvaneiden polkujen raivaamista ja löytöretkiä toistaiseksi kokonaan tuntemattomiin maisemiin tai karttojen valkoisiksi jääneisiin läiskiiin. Siihen innostavaan ja sytyttävään työhön olisi toivottavaa saada kotimaisten voimien lisäksi kansainvälisiä tutkimusmatkailijoita.

Jani Kyllönen ja Heikki Poroila ovat antaneet säästelemättä apuaan tämän numeron valmistelun eri vaiheissa. Kiitämme lämpimästi heitä sekä artikkeleiden vertaisarvioijia, joiden asiantuntemus, paneutuminen ja rakentavat kommentit ovat olleet tärkeitä artikkeleiden muotoutumiselle.

Helsingissä 12.11.2015

Tuire Ranta-Meyer, teemanumeron vastaava toimittaja

Juha Ojala ja Ari Poutiainen, päätoimittajat

Lähteet

- Huttunen, Matti 1993. *Modernin musiikinhistoriankirjoituksen synty Suomessa: musiikkikäsitykset tutkimuksen uranuurtajien tuotannossa*. Helsinki: Suomen musiikkiteollinen seura.
- Klinge, Matti 1999. *Suomen sinivalkoiset värit: kansallisten ja muidenkin symbolien vaiheista ja merkityksestä*. Helsinki: Otava.
- Ranta-Meyer, Tuire 2004. Erkki Melartin, Jean Sibelius ja Robert Kajanus: suhteista, vaikutteista ja vallankäytöstä. *Musiikki* 3.
- Saarikoski, Sonja 2015. Matvejeff: Suomeen mahtuu asia kerrallaan. *Helsingin Sanomat* 5.7.2015.
- Sarjala, Jukka 2002. *Miten tutkia musiikin historiaa? Johdatus näkökulmiin ja menetelmiin*. Helsinki: SKS.
- Sarjala, Jukka 2012. Yksilö ja historia taiteilijaelämäkerroissa. *Historiallinen aikakauskirja* 110 (4): 412–422.
- Sarjala, Jukka 2014. Päättymätön yksilö – henkilöhistorian muuntuva kohde. *Ennen ja nyt: historian tietosanomat* 14 (2).